

Rekreasyon Alanında Kurumsallaşma Sürecinin Yeniden Değerlendirilmesi

Özkan TÜTÜNCÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

GİRİŞ

*Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi'*nde 2012 yılında yayınlamış olduğumuz "Rekreasyonda Kurumsallaşma ve Uzmanlaşma" adlı çalışmanın, hem aldığı atıflardan hem de uygulamadaki sonuçlarından dolayı dikkat çekici olduğu belirtilebilir (Tütüncü, Taş ve Kiremitçi 2012). Özellikle uygulamadaki sonuçlarını ve bu süreçte yaşananları, aradan beş yıl geçtikten sonra bir kez daha değerlendirmekte fayda bulunmaktadır. Bu kapsamda bu çalışmanın temel amacı Türkiye'deki rekreasyon faaliyetlerinin kurumsallaşma sürecini belirleyebilmek ve aydınlatmaya çalışmaktır.

Üniversitelerimizde rekreasyon alanında çalışma yapan öğretim üyesi ve araştırmacı sayısının arttığı görülmektedir. Bu sonucu destekleyen en büyük gösterge "Rekreasyon Bölümleri"nin artık sadece Spor Bilimleri Fakültelerinde değil aynı zamanda Turizm Fakültelerinde "Rekreasyon Yönetimi" adı altında da faaliyete başlamış olmalarıdır. Spor Bilimleri ve Turizm Fakültelerinde Rekreasyon (Yönetimi) bölümlerinin sayısı arttığı gibi; Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümlerinde, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ile Edebiyat Fakültesi (Beşeri ve İktisadi) Coğrafya Bölümlerinde, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümlerinde, Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu Turizm Rehberliği Bölümlerinde, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji ve Psikoloji Bölümlerinde, Eğitim Fakültesi Resim-iş Bölümlerinde, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümlerinde, İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümlerinde, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümlerinde, Mühendislik Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölüm-

lerinde, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde, rekreasyon alanına yönelik metodolojik yeterliliği olan kapsamlı teorik ve uygulamalı çalışmalar yapılmaktadır. Adı geçen bölümler (ve hatta burada olmayan ancak bu alanda çalışma yapan diğer bölümler) incelendiğinde rekreasyonun çok disiplinli ve disiplinlerarası bir alan olduğu açıktır.

YÖNTEM

Çalışma yazarın kişisel deneyimlerinden yola çıkılarak ele alınmıştır. Bu kapsamda sadece bir kısmı ile yapılandırılmamış gözlem tekniğine dayandırılabilir. Diğer taraftan var olan süreçler, ortaya çıkan durumlar ile birlikte anlatı araştırması kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmacı katılımcı gözlemci olarak öznel deneyim ve görüşlerini yansıttığından, bu çalışmadan hareketle nesnel bir değerlendirme yapabilmek veya genellemeye gitmek eksik ve yanlış sonuçlar doğurabilecektir. Bu nedenle, bu süreçte yer alan diğer önemli şahsiyetlerin biyografileri ve konuyla ilgili diğer kişilerin görüşleri alınarak durumun değerlendirilmesi, daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olabilecektir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Nitel bir yöntem olarak gözleme dayalı anlatı çalışmasında var olan durum değerlendirilmektedir. Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği, farklı aşamalarda ele alınabilir. Geçerlik kapsamında farklı alanlardan elde edilen bilgiler, gerçekleştikleri dönemler çerçevesinde bir sırayla ele alınmış ve sunulmuştur. Ayrıca çalışmanın sonuçları açık ve anlaşılır bir yapıda sunulmaya çalışılmış ve bu sonuçların istenildiğinde herkes tarafından

ulaşılabilir olmasını sağlamak amacıyla kaynakları okuyucular ile paylaşılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın içsel geçerliliği ortaya konulabilir. Öte yandan çalışmanın öznel değerlendirmelere dayanmasından ötürü, dışsal geçerliği göz ardı edilmiştir.

Ülkemizde rekreasyon olarak bilimsel çatı altında ilk bölümleşme, Spor Bilimleri alanında olmuştur. Turizm bir boş zaman faaliyeti olarak değerlendirilebileceğinden, Turizm alanlarındaki rekreasyona yönelik bölümleşme de doğal bir sonuçtur. Bununla birlikte yukarıda belirtilen bölümlerde yer alan ve bu alanda çalışmalar gerçekleştiren kişilerin hep beraber bir çatı altında bir araya gelmesine yönelik faaliyetler 2012 yılında ilk filizini vermiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü ile Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi'nin öncülüğünde Birinci Rekreasyon Araştırmaları Kongresi düzenlenmiş ve alanda disiplinlerarası çalışmaları buluşturan ilk rekreasyon kongresi olarak ülkemizde tarihe geçmiştir. Bu arada belirtmek gerekir ki Spor Bilimleri alanındaki rekreasyon bölümleri, bundan önceki tarihlerde bir araya gelerek müfredatlarına yönelik ortak hareket etmek amacıyla faaliyetler yürütmüşlerdir. İlk Rekreasyon Araştırmaları kongresinin en önemli yanı, yapılan faaliyetin sadece spor disiplini ile sınırlı kalmayıp, yukarıda adı geçen tüm alanları kapsayan çok disiplinli ve disiplinlerarası bir çalışma olmasıdır.

Kongreye katılan öğretim elemanlarının ortak aklı ile alanda bir sivil toplum örgütü kurarak, daha etkin bir yol izlemeye yönelik dernekleşme sürecine gidilmesine karar verilmiştir. Bu karar ilk yapılan kongrede gerçekleştirilen çalıştayda ele alınmış ve ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü'nde bir toplantı yapılarak derneğin tüzüğü oluşturulmuş, nihayetinde başvuru aşamasına gelinmiştir. Derneğin tüzüğünde özellikle batı toplumlarındaki sivil toplum örgütlerinde olduğu gibi seçilen başkanın en fazla bir dönem görev yapması ve yerini seçimle gelen diğer bir kişiye bırakması oybirliği ile kabul edilmiştir. Dernek sürecinin takibi için ilk başkan adayı belirlenerek süreç başlatılmıştır. Bir süre

sonra dikkatli bir öğretim üyemizin yaptığı bir araştırma için gerçekleştirdiği gazete taramasında, ülkemizde rekreasyon alanında önceden bir derneğin kurulmuş olduğu ortaya çıkmış ve bu alanda çalışanlara bildirilmiştir. Bunun üzerine oluşturulacak yeni derneğin kurucu üye adayları olarak, önceden kurulmuş bu dernek ile iletişime girilmesi görevi ilk başkan adayına verilmiş ve mümkün ise bu dernek ile birleşme ve süreçleri ortak yürütme olanaklarının araştırılması istenmiştir. Başkan adayının verdiği bilgiler doğrultusunda, önceden kurulmuş olan bu derneğin akademik camia ile çalışma isteğinde olmadığı ve ayrı bir yapılanmanın daha uygun olacağı görüşü kurucu üye adayları ile paylaşılmıştır. Bununla birlikte kurucu üye adayları arasında yer alan üç üye, hızlı bir şekilde yeni bir dernek kurmak yerine, kurumsallaşmış var olan bu dernek ile daha derinlemesine bir görüşme yapılmasını önermişlerdir. Buna rağmen, özellikle spor bilimleri camiasından gelen diğer öğretim üyelerinin onayı ve oy çokluğu ile yeni bir Rekreasyon Çalışmaları Derneği kurulmuştur.

Bu fiili durumun hemen ardından ret oyu veren üç üye, ülkemizde kurulmuş olan ilk Rekreasyon Derneği ile telefon ile iletişime geçmişler ve yapılan tele konferansın ardından, olayın arka tarafında neler olduğunu öğrenmişlerdir. Kurulmuş olan Rekreasyon Derneği Başkanı Dr. Güngör Arıbal, kendilerinin bir öğretim üyesi tarafından arandığını, arayan bu öğretim üyesine Rekreasyon Derneği'nin kapılarının her zaman herkese açık olduğu gibi istenmesi halinde dernek başkanlığını akademik camiadan bir öğretim üyesine rahatlıkla bırakabileceklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte bu süreç göz ardı edilerek, ikinci bir Rekreasyon Çalışmaları Derneği kurulmuştur. Bu sonucu iyi veya kötü olarak değerlendirmekten ziyade, bu vesileyle Türkiye'deki rekreasyon faaliyetlerinin geçmişi ile ilgili elde ettiğim bilgileri, Türkiye'de ilk kurulan Rekreasyon Derneği bazında sizlerle paylaşmak isterim.

Rekreasyon Derneği 1959 yılında Lerzan Bengisu Hanım ve 10 arkadaşı tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Dünya'da rekreasyonun gelişmeye başladığı yıllarda, ülkemizde Rekreasyon Derneği'nin aynı anda kurulmuş olması, Cum-

huriyetin bir eseri olarak yorumlanabilir. Kuruluş yıllarındaki adı 'Rekreasyon Cemiyeti' olan dernek; ilk döneminde hem resim, heykel ve seramik gibi sanatın farklı dallarıyla ilgilenen hem de peyzaj, orman, coğrafya gibi doğa bilimlerinin farklı alanlarında çalışma yapan üyeleriyle çok sayıda sergiler açmış, konferanslar, şiir ve müzik dinletileri düzenlemiş, doğa yürüyüşleri ve alan gezileri organize etmiştir. Bahsi geçen faaliyetler incelendiğinde, derneğin o yıllarda dahi uygulamada ve alanda çok disiplinli ve disiplinlerarası çalışmalar yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Derneğin ilk ve kurucu başkanı Lerzan Bengisu, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Resim ve Heykel Bölümü mezunu bir heykeltıraştır ve Cumhuriyet döneminin çağdaş Türk heykeltıraşları arasında yer almıştır. Kendi döneminde ulusal ve uluslararası birçok sergi açan Bengisu'nun, ulusal ve uluslararası madalyaları ve ödülleri bulunduğu gibi müze ve koleksiyonlarda eserleri yer almaktadır (Bengisu 2017). Lerzan Hanımın hayatı incelendiğinde, çok çarpıcı başka gerçeklere ulaşılmaktadır. Lerzan Hanım'ın eşi Ordinaryüs Profesör Naci Bengisu Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında trahomla savaş ve göz cerrahisi alanındaki çalışmalarıyla göz hastalıkları hekimliğine önemli katkılarda bulunmuş bir bilim insanıdır (Filozof.net 2017). Bu bilim insanını farklı kılan özellik ise Türkiye'de Körleri Kalkındırma ve Eğitim Derneği'ni kurmasındandır. Diğer bir ifade ile ülkemizdeki Rekreasyon Terapisi faaliyetlerinin öncülüğünü yapmıştır.

Bugün Taksim Gezi Parkı'nda bulunan 'Barış Heykeli' (1974) Lerzan Bengisu'nun eseridir (Bengisu, 2017). 1906 yılında doğan Lerzan Hanım, 1978 yılında hayata veda etmiştir.

Lerzan Bengisu Rekreasyon Derneği Başkanlığı görevini, 1974 yılında orman mühendisi olan Mehmet Ali Gökberk'e devretmiştir. Mehmet Ali Gökberk'in hayatı da rekreasyon alanında çalışma yapanlar için ayrı bir önem taşımaktadır. O zamanki adıyla Orman Mektebi'nden 1926 yılında mezun olan Gökberk, aynı yıl Azimkar Orman Dergisi'ni çıkarmıştır. Cumhuriyet döneminde doğa faaliyetleri ile rekreasyon ilişkisini kuran ve ormancılık alanında öncü olan bir dergiyi çıkarabilen önemli bir kişiliktir. 1937 yılın-

da orman kanununun çıkmasının ardından Orman Genel Müdürlüğü'nde, Eğitim ve Yayın sorumlusu olarak, ülkemizde doğa ve çevre bilincinin oluşması için önemli görevler yerine getirmiştir. Ağaç ve Orman Antoloji kitabını yazan Gökberk aynı zamanda Ege Üniversitesi'nde peyzaj ve ormancılık ile ilgili dersler vermiştir (TRTARSİV 2017). Bilimsel çalışmalarına ek olarak, bir resim sanatçısıdır.

Mehmet Ali Gökberk, spor medyasının önemli kişilerinden Bilgin Gökberk'in de babasıdır. Diğer bir ifade ile aile bireyleri sadece rekreasyonun orman ve çevre ile ilişkisini değil, rekreasyonun sanat ve spor kollarıyla da uğraşan bir ailenin mensuplarıdır. 1906 yılında doğan Mehmet Ali Gökberk, 2004 yılında hayata veda etmiştir.

Mehmet Ali Gökberk Rekreasyon Derneği Başkanlığı görevini, 1991 yılında seramik ve resim sanatçısı olan Dr. Güngör Arıbal'a devretmiştir. Dr. Arıbal ise 19 Ocak 2014'e kadar Dernek Başkanlığı 23 yıl boyunca başarı ile sürdürmüştür. Güngör Arıbal bir seramik ve resim sanatçısıdır.

Kaynak: Bengisu, 2017.

Kaynak: E-arşiv, 2017.

1974 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Seramik Bölümünden mezun olan Arıbal, 1984 yılında Mimar Sinan Üniversitesi'nde Çini dalından mezun oldu. Kendisi sadece bir sanatçı değil aynı zamanda hümanizm üzerine doktorası bulunan önemli bir kişidir. Yurt içinde ve dışında birçok sergi açmış olan Arıbal'ın, ülkemizin farklı şehirlerinde meydanları süsleyen seramik eserleri bulunmaktadır. Kendileriyle tanışma fırsatı bulduğum Arıbal, disiplinli ve üretken yönüyle yaşının çok ötesinde bir başkan olarak görevini icra etmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 0-6 yaş başkanlığını da icra etmiş olan Dr. Arıbal, ilk kurucu başkan olan Lerzan Bengisu gibi rekreasyon terapisinin diğer öncül çalışmalarını devam ettirmiştir. Birçok ulusal ve uluslararası ödül ve madalyası bulunan dernek başkanı, aynı zamanda uluslararası saygınlığı olan sivil toplum örgütlerinde onur üyesi olarak yer almıştır (Lebriz 2017). 1934 yılında doğan Dr. Güngör Arıbal, 2016 yılında hayata veda etmiştir. Dr. Güngör Arıbal Rekreasyon Derneği Başkanlığı görevini, 2014 yılında Canan Doğruer'e devretmiştir. Canan Doğruer derneğin faaliyetlerini genişleterek sürdürmektedir.

Derneğin gerçekleştirdiği faaliyetleri algılayabilmek için tüzüğündeki kuruluş amacı incelenebilir. Dernek üyelerinin günlük uğraşlarının dışındaki boş zamanlarını değerlendirmek, güzel sanatların çeşitli bölümlerinde çalışarak yaratıcılıklarını ve yeteneklerini ortaya çıkarmalarını, sportif ve doğaya yönelik faaliyetlerde bulunarak ruh ve beden sağlıklarını korumalarını sağlama-

ya yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Amaç incelendiğinde derneğin aslında disiplinlerarası bir faaliyet gösterdiği yine görülmektedir. Diğer bir ifade ile derneğin faaliyetleri sadece sanat çalışmalarını değil, aynı zamanda spor, turizm ve doğa faaliyetlerini de kapsamaktadır. Bugüne kadar gelen tüm başkanların çalışma alanları bunun göstergesi sayılabilir.

Dernek aktif rekreatif faaliyetlerinin yanı sıra, çeşitli sosyal sorumluluk projelerine de destek vermektedir. Akademisyen üyelerinin de uzmanlık alanları ile ilgili paneller, söyleşiler ve konferanslar düzenlemektedir. Eskişehir Han ilçesinde bir sanat köyü kurulmuştur. Burada restore edilen bir hamam müze amaçlı kullanıma açılmış, her yıl düzenlenen bir yemek festivali ile Anadolu'nun her yerinde rekreasyon faaliyetlerinin yapılabilmesi için öncülük edilmiştir. Dernek sadece 2016 yılında sosyal sorumluluk projeleri kapsamında OBİDER Otistik Çocuklar Derneği, hafif zihinsel engelli çocuklar için MEB Beykoz Özel Eğitim Mesleki Özel Eğitim Merkezi, Maltepe Huzur Evi Sakinleri ile İstanbul ve diğer illerde birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Derneğin faaliyetlerinin hepsini burada sıralamak mümkün değildir. Kurucu başkanlarının internette bulunan özgeçmişleri dahi incelendiğinde, derneğin üretkenliği ile ilgili bilgilere ve sonuçlara ulaşılabılır. 1959 yılından bugüne İstanbul'da faaliyet gösteren bu mütevazı derneğe <http://www.rekreasyonderneği.com.tr/> adresinden ulaşılabılır.

Kaynak: Rekreasyon Derneği, 2017.

SONUÇ

Ülkemizde rekreasyon alanında kurumsallaşmaya yönelik örgütlü ilk sivil toplum hareketinin, Rekreasyon Derneği'nin kurulmasıyla başladığı görülmektedir. Hem ilk kurulan bu dernek hem de akademik alandaki çalışmalar değerlendirildiğinde, alanda çok disiplinli ve disiplinlerarası çalışma yapma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte var olan sistem uzmanlaşmayı da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle rekreasyonun içinde özel alanlara yönelik yeni sivil toplum örgütlerinin kurulması da zaman içinde gerekli hale gelebilir. Ortak çalışma yaklaşımından uzaklaşmadığı sürece, ihtisaslaşmaya yönelik çabalar, alana önemli katkılar sağlayabilecektir. Bununla birlikte belirli kesimlerin "bu işi en iyi ben bilirim" yaklaşımıyla yeni oluşumlara yönelmesi, alana katkıdan ziyade zarar getirebilir. Rekreasyon Derneği bir çatı kurum olmanın bilincinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu çatı örgütün içinde, rekreasyona ilgi duyan her kesimden kişiler yer almaktadır. Her iki yılda bir düzenlenen Rekreasyon Araştırmaları Kongresi'nin dördüncüsü, 9-11 Kasım 2017 tarihinde Antalya'da gerçekleştirilecektir. Kongre bu alanda çalışan herkese açık olup, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Rekreasyon Derneği ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nin işbirliğiyle icra edilecektir. Rekreasyonun farklı alanlarında çalışma yapanların birlikte düzenleyecekleri bu gibi faaliyetlerin artması alanı zenginleştircektir.

ÇALIŞMANIN KISITLARI

Rekreasyon alanındaki kurumsallaşma süreci, sadece burada ele alınanlar ile sınırlı değildir.

Örneğin ülkemizde milli parkların oluşması ve geliştirilmesi konusunda önemli çalışmalar yapan bir başka kişi de orman mühendisi olan Zekai Bayer'dir. Kendisiyle ilgili detaylı bilgiye Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nin bu sayısında ulaşılabilir. Rekreasyonda önemli çalışmalar gerçekleştiren bu gibi kişilerin deneyimleri ve yaşam hikâyelerinin paylaşılmasıyla, alanın zenginliği daha doğru bir şekilde ortaya konulabilecektir.

KAYNAKÇA

- Bengisu, L. (2017). Lerzan Bengisu, <http://lerzambengisu.moonfruit.com/#>.
- E-arşiv (2017). Taha Toros ve Mehmet Ali Gökberk'e Ait Fotoğraf, <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/6943>.
- Filozof.net (2017). Naci Bengisu Kimdir, Kısaca Hayatı, Hakkında Bilgi, <http://www.filozof.net/Turkce/tarih/tarihi-kisilikler-sahsiyetler/40532-naci-bengisu-kimdir-kisaca-hayati-hakkinda-bilgi.html>.
- Lebriz (2017). Güngör Arıbal, <http://www.lebriz.com/pages/artist.aspx?artistID=117&section=120&lang=TR&exhID=0&periodID=&pageNo=0&bhcp=1>.
- Rekreasyon Derneği (2017). 1959 Yaşam Sevinci, <http://www.rekreasyondernegi.com.tr/>.
- TRTARSİV (2017). Cumhuriyete Kanat Gerenler 16.Bölüm, Mehmet Ali Gökberk <http://www.trtarsiv.com/izle/122755/cumhuriyete-kanat-gerenler-16-bolum>.
- Tütüncü, Ö., Taş, İ. ve Kiremitçi, İ. (2012), Rekreasyonda Kurumsallaşma ve Uzmanlaşma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23 (1): 112-116.

Prof. Dr. Özkan TÜTÜNCÜ, Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü, İzmir
E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr